

Svetlana PROCOP

CONTRIBUȚIA INESTIMABILĂ A LUI LEONID CEREPVSCHI ÎN PROCESUL DE VALORIFICARE A PATRIMONIULUI ETNOCULTURAL IMATERIAL AL ROMILOR DIN REPUBLICA MOLDOVA

Rezumat

Contribuția inestimabilă a lui Leonid Cerepovschi în procesul de valorificare a patrimoniului etnocultural imaterial al romilor din Republica Moldova

Studiul de față este dedicat lui Leonid Cerepovschi – interpret bine-cunoscut al cântecelor și romanțelor țigănești, fondator al primului ansamblu de dansuri și cântece țigănești în Republica Moldova, autor al mai multor cărți despre cultura romilor, culegător al folclorului țigănesc.

Cuvinte-cheie: ansamblu, cântece țigănești, cultura țigănească, folclor țigănesc, Leonid Cerepovschi.

Резюме

Неоценимый вклад Леонида Череповского в продвижение этнокультурного наследия ромов Республики Молдова

Настоящее исследование посвящено известному исполнителю цыганских песен и романсов, создателю первого ансамбля цыганских песен и танцев в Республике Молдова, автору нескольких книг о цыганской культуре, собирателю цыганского фольклора – Леониду Череповскому.

Ключевые слова: ансамбль, цыганские песни, цыганская культура, цыганский фольклор, Леонид Череповский.

Summary

The invaluable contribution of the Leonid Cerepovsky at the promotion of the intangible heritage of Roma from the Republic of Moldova

This study is dedicated to Leonid Cerepovsky – famous interpreter of songs and gypsy romances, founder of the first group of Gypsy songs and dances in the Republic of Moldova, author of several books about the culture of the Roma, Gypsy folklore.

Key words: group, Gypsy songs, Gypsy dances, Gypsy folklore, Leonid Cerepovsky.

Copilărie și adolescență. Leonid Cerepovschi s-a născut la 3 aprilie 1938 la nordul Moldovei. Având trei ani a fost martor unei tragedii: în fața lui a fost nimicită toată familia. Tatiana Sârbu¹, doctor în istorie, a publicat date de arhivă din care reiese că din 144 de persoane „exilate după Bug” au fost identificate 7 familii Cerepovschi, în total 49 suflete. De obicei, o familie avea o

căruță, iar la ea unu sau doi cai. În fruntea a cinci familii din neamul Cerepovschi erau bărbați, în două – femei. Posibil că despre aceasta și multe altele L. Cerepovschi a povestit corespondentului unui ziar din capitală într-un interviu. Iu. Balan scrie: „În anii copilăriei (minu-nați pentru toți copiii) s-a început o mare prigoană a țiganilor. El singur nu știe cum a ajuns la gara de tren din Bălți. Băiatul avea doar patru ani, însă ține minte foarte bine marfarele în care erau mânați oamenii. Și femeia, moldoveanca, – chipul ei care pentru totdeauna i-a rămas în memorie, căci ea i-a salvat viața, îmbrățișându-l la piept, zicând că este fiul ei” [11, p. 11]. Totuși, și el, și femeia care s-a numit mama lui au fost trimiși în Siberia... Vor trece ani și Leonid Cerepovschi se va întoarce la acele vremuri groaznice, descriind coșmarurile copilăriei sale de război în „Soarta țiganului” («Судьба цыгана») inclusă în cartea sa „Tribul nomad” («Блуждающее племя») (Chișinău, 2003). Această ediție este compusă din eseuri, memorii, povestiri, povești, mituri, legende și parabole combinate cu informații istorice despre originea țiganilor, execuțiile în masă pe teritoriile ocupate, deportările țiganilor în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, sterilizarea forțată. Această carte conține materiale etnologice, antropologice remarcabile, îmbogățite cu întâmplări artistice precum și cu fapte și detalii etnografice. Adunate sub o singură copertă, aceste materiale prezintă interes nu doar pentru filologi – lingviști și cercetători din domeniul literaturii, dar și pentru etnologi, antropologi, culturologi, datorită prezenței unor straturi adânci istorice și etnologice care mărturisesc despre existența codului cultural al acestor lucrări, un cod dizolvat în textul propriu-zis.

În lucrarea „Soarta țiganului”, în mare parte autobiografică, despre care am scris deja în „Revista de Etnologie și Culturologie” în 2010, autorul descrie chinurile și suferințele băiatului rămas fără părinți în timpuri de cumpănă. Întâlnirea cu baronul local al țiganilor a însemnat pentru acest copil recuperarea trecutului, întoarcerea la obârșia sa, la cultura sa [19, p. 112-117]. Cerepovschi acordă o importanță deosebită acestui moment, ridicându-l la un nivel simbolic. Prin expunerea în titlu a cuvântului „soartă” autorul vorbește, generalizând în același timp, și despre soarta poporului țigănesc, mereu prigonit și asuprit. Cunoașterea trecutului său semnifică descoperirea propriilor rădăcini și restabilirea istoriei familiei sale.

Anii de studii și perfecționare (1955–1960). Din tinerețe fiind familiarizat cu activitatea concer-

tistică și obținând o educație muzicală medie, Leonid Cerepovschi își continuă perseverent studiile. În anul 1955 se înscrie la Institutul de Agricultură din Minsk „V. Kuibișev”, după care au urmat anii de studii la Conservatorul din Tașkent. Până în final, el devine membru al ansamblului vocal-instrumental „Ukrkonțert” din Kiev, chiar dacă în acel timp deja reușise să se mute cu traiul la Moscova.

Anii petrecuți în casa-internat pentru copii din Siberia și mai târziu în școala muzicală nu au fost în zadar. Experiența de viață împreună cu talentul de la natură au avut un rol decisiv. Cu vârsta a început să se manifeste și talentul lui de dansator și cântăreț, care a fost observat și apreciat de mentorii săi care l-au sfătuit să meargă la Circul de Stat din Moscova.

Activitatea artistică la Circul de Stat din Moscova (1960–1971). Anume aici, pentru prima dată au fost apreciate măiestria actricească, vocea melodioasă și dansurile scânteietoare ale lui Leonid Cerepovschi, fiind inclus în ansamblul țigănesc. În acest context trebuie de remarcat faptul că primul ansamblu țigănesc de circ din URSS a fost creat în anul 1939, iar faimosul artist rus de circ Ian (Iacob) David Bresler (1909–1984) a fost fondatorul și directorul artistic al acestui ansamblu care a existat mai bine de 30 ani (1940–1974). Printre altele, Bresler este menționat și de Nicolae Bessonov în cartea sa despre participarea țiganilor în cel de-al Doilea Război Mondial [12, p. 214–267]. Un alt artist vestit de circ – Eugen Milaev își amintește: „A spune despre Ian Bresler că este pur și simplu un conducător, chiar dacă adăugăm „experimental”, „cunoscător”, „iscusit” – înseamnă a nu spune nimic. El, în adevăratul sens al cuvântului, este sufletul acestui colectiv. Este un participant indispensabil în crearea tuturor spectacolelor. Bresler a educat generații de artiști de circ țigani, multora le-a ajutat să-și găsească calea în artă” [17]. Ar trebui să menționăm că premiera trupei țigănești de circ a avut loc în or. Kalinin cu programul „Variete de circ”. Practic în același timp în or. Voronej a fost creat un alt colectiv țigănesc de circ (1940) care a debutat cu programul „Nunta în tabără”. În baza acestor două trupe artistice a apărut un nou ansamblu, care a evoluat în or. Kazan (1950) cu un program nou – „De sărbătoarea poamei”. Spectacolele ce au urmat în anii următori au inclus diverse genuri de circ și estradă care se deosebeau printr-un colorit țigănesc deosebit: la Harkov (1957) – un spectacol distractiv-representativ „Sub șatra țigănească”, la Zaporojie (1967) „Amă – romă” („Noi suntem țigani”), precum și un spectacol din viața țiganilor contemporani – „Patru miri” (1976) [9, p. 12–13].

Vladislav Demeter², prezentându-l pe artist pe coperta discului cu piese țigănești în interpretarea lui Leonid Cerepovschi, scria: „Imediat după absolvirea școlii muzicale, acest flăcău țigan frumos, talentat, cu o fantezie bogată, curajos a fost invitat să lucreze în trupa țigănească a Circului de Stat al URSS. Aici a avut loc botezul lui artistic. El a nimerit într-o atmosferă creati-

vă, unde în fiecare clipă se șlefuea și se cizela măiestria de actor, unde în fiecare zi se cerea să fii la înălțimile acestei măiestrii. Anii de activitate în trupă au fost pentru tânărul artist mai mult decât o școală profesională, ei au rămas în memoria lui pentru toată viața datorită întâlnirilor cu oamenii cărora le-a fost dat într-o mare măsură să-i determine calea de mai departe”³.

Oamenii care au avut un rol important în formarea lui Leonid Cerepovschi ca artist și promotor al culturii țigănești sunt: Ivan Rom-Lebedev (1903–1991) – actor, dramaturg, chitarist, scriitor țigănesc, fondatorul în 1931 a studioului „Român” care în același an a fost redenumit în teatru, de asemenea Petr Demeter (1919–1995) – compozitor, autorul dicționarului țigănesc-rus și rus-țigănesc, artist emerit al Federației Ruse.

Conducător artistic al „Ansamblului țiganilor din Moldova” (1972–1980). După mărturiile lui însuși Leonid Cerepovschi, la sfârșitul anilor ’70, aflându-se în turneu în republica noastră, i s-a înaintat propunerea de a crea un ansamblu de cântece și dansuri țigănești la Chișinău: „Nimeni altcineva decât primul secretar al CC al PCM, I. Bodiul a fost cel care personal a contribuit la crearea Ansamblului țiganilor din Moldova, care a dus slava nu doar a țiganilor de pe loc – cântăreți, dansatori, instrumentaliști, dar și a întregii arte multi-naționale din Moldova” [15, p. 7].

Pe „meleagurile” ziarelor vechi („Molodeji Moldavii”, 1973) am găsit și un ecou despre un concert al Ansamblului de țigani din Moldova al lui L. Cerepovschi. Sperăm că unele fragmente aici aduse vor juca rolul unei reconstrucții istorice și vor fi interesante cititorului: „Idea creării în cadrul filarmonicii noastre a ansamblului țiganilor din Moldova a apărut demult. Un an și jumătate în urmă s-au început căutările în colective muzicale de amatori din Chișinău și din republică a tinerilor talente. Artiștii ansamblului ar trebui să cânte și să danseze – acesta a fost specificul artei țigănești de estradă: cântecul era însoțit de dansul; iar dans cu cântecul. Cu mare grijă, conducătorul artistic Leonid Cerepovschi își alegea oamenii pentru viitorul colectiv. Programul a fost conceput nu numai ca concert al unor numere solo, dar în primul rând ca o prezentare sintetică, un spectacol cu un spirit de viață din șatră. Tânărul colectiv a reușit să întruchipeze această idee. Dinamice și rapide, dansurile în masă se combinau cu cântecele populare țigănești. Structura organică a primei părți a spectacolului este asigurată prin fragmente textuale ale prezentatoarei concertului – Nelly Stașevskaya, care dirijează aceste treceri ale ansamblului de la dans la cântec. Prima parte a spectacolului, care s-a transformat într-o povestire excitantă despre viața țiganilor, este magnifică. În mare parte se datorează fragmentelor poetice și prozaice care au răsunat de pe scenă, scrise cu mare talent și lipsite de atribut sentimental. Cel mai principal în acest spectacol este muzica. Toate piesele componente în spectacol sunt supuse ei. Muzica este pilonul concertului. Când Tamara Lejneva cântă „Nu e

de seară” («He вечерняя»), tot ansamblul răspunde la cântecul ei. Când Polina Boracioc foarte lent trece de la cântec la dans, ea cucerește și fascinează prin dansul său tot colectivul de dansatori. Este de neuitat dansul cu șaluri al femeilor din trupă, care este însoțit de interpretarea solo a Polinei Cirescu. Integritatea artistică și buna organizare a primei părți programului ansamblului este avantajul său principal. A doua parte a spectacolului este gândită în altă tonalitate. Este mai mult de cameră: aici predomină interpretarea solo a lui Leonid Cerepovschi și Nelly Stașevskaya, dar și dansurile țigănești din străinătate (ungurești, spaniole), de obicei, în pereche – Răitoni Slavinskaya și Anatoli Petrov, Ianoș Mișcoi și Pavel Nofit, Vitali și Valentina Grișco <...>. În scurt timp, Leonid Cerepovschi a creat un colectiv interesant de artiști, a elaborat împreună cu ansamblul un program foarte complicat și a ieșit în fața publicului larg. În acest ansamblu nou se evidențiază un propriu stil și originalitatea sa” [23, p. 4].

În anul 1976, Leonid Cerepovschi deja deținând titlul de artist emerit al Federației Ruse, obține și titlul de artist emerit al RSS Moldovenești. Puțini mai țin minte astăzi că conducătorul muzical și dirijorul Ansamblului de țigani din Moldova nu a fost nimeni altcineva decât Isidor Burdin (1914–1999) – lăutar-viorist, dirijor, compozitor, pedagog – o figură legendară a muzicii folclorice din Moldova. Ministerul Culturii al Republicii Moldova a stabilit un premiu în numele lui Isidor Burdin în domeniul folclorului moldovenesc și al artei populare. În timpul activității lui Leonid Cerepovschi în trupă, datorită vocii sale puternice și expresive, devine un interpret renumit al cântecelor și dansurilor populare țigănești. Apropo, una din solistele din ansamblu a fost soția artistului – Vera Cerepovschi – frumoasă, expresivă, talentată. L. Cerepovschi împreună cu ansamblul creat de el a călătorit în toată Europa. A cântat în Bulgaria, Polonia, România, Iugoslavia, Ungaria. Vocea lui minunată și memorabilă, temperamentul fierbinte, expresia și originalitatea interpretării au adus artistului succesul binemeritat.

Compania de înscriere a discurilor „Melodia” în anul 1976 emite primul disc de vinil înscris la studioul unional, intitulat „Cântă Leonid Cerepovschi, Nelli Stașevskaia”. În lista de melodii de pe disc se numără următoarele compoziții: „Leunata” (cântec popular al țiganilor din Moldova), interpret L. Cerepovschi; „Inele cu turcoaz” (cântec popular țigănesc), interpreți L. Cerepovschi și N. Stașevskaia; „S-au ofilit crizantemele” (romanță veche), (N. Harito, V. Șumschii), interpretă N. Stașevskaia; „Șilali balval” („Vânt rece”) (cântec țigănesc vechi), interpret L. Cerepovschi.

Peste doi ani, firma de discuri „Melodia” (1978) emite un nou disc de vinil, înscris la studioul unional de înregistrări, cu denumirea „Cântece țigănești. Interpretează Leonid Cerepovschi”. Și iarăși cei ce prețuiesc muzica țigănească au avut posibilitatea să asculte piesele îndrăgite în interpretarea lui Cerepovschi: „Leunata” (cântec popular al țiganilor din Moldova), „Ceavoro”

(„Țigănașul”) (muzică și versuri de N. Jemciujnii), „Întâlniri sunt doar o dată în viață” (B. Fomin, P. Gherman), „Șilali balval” („Vântul rece”) (cântec țigănesc vechi).

Vor trece aproape treizeci de ani de la apariția primului disc al lui L. Cerepovschi (1976) și Compania de discuri „Melodia” în 1989 scoate un nou disc de vinil – „Cântece și romanțe țigănești. Interpretează Leonid Cerepovschi”. În lista de piese au intrat următoarele creații, unele cunoscute, altele noi:

1. Trecutul («Былое») (P. Demeter, P. Cerneaev);
2. Pe bulevardul Nevski («По Невскому») (P. Demeter, N. Starostin);
3. Caii tinereții («Кони юности») (L. Leadova, V. Sokolov);
4. Inele cu turcoaz («Бирюзовые колечки») (cântec popular);
5. Doar o singură dată («Только раз») (B. Fomin, red. I. Burdin, P. Gherman);
6. De ce m-am îndrăgostit («Зачем я влюбился») (romanță veche);
7. Launata (cântec popular);
8. Dungii de lună magică («Луны волшебной полосы») (romanță veche);
9. Tradâna roma („Mergeau țiganii”) (cântec popular);
10. Ceavoro („Țigănașul”) (N. Jemciujnii);
11. Țiganii (Jiro – M. Liseanschi);
12. Șilali balval („Vântul rece”) (cântec popular).

În anul 2007 a văzut lumina zilei discul „Romanță țigănească” («Цыганский романс») (CD 1), în care au fost incluse 84 de piese în format MP3. În această ediție colectivă, cum s-ar spune, au intrat următoarele piese:

1. Nicolae Erdenko „Romanțe vechi” («Старинные романсы») (1975) – piesele 1-13;
2. Nicolae Erdenko „Cântece țigănești” («Цыганские песни») (1977) – piesele 14-24;
3. Roza și Nicolae Erdenko acompaniați de ansamblul „Djang” (1988) – piesele 25-35;
4. Cântă Rada și Nicolae Volșaninov – piesele 36-48;
5. Cântă Stronghilla Irtlaci – piesele 49-63;
6. Cântă Iuri Civanov – piesele 64-66;
7. Cântă Liubov Demetr – piesele 67-77;
8. Cântă Leonid Cerepovschi (1976) – piesele 78-84.

Cerepovschi interpretează toate piesele, iar Nelli Stașevschi – trei: 1. Trecutul («Былое») (P. Demeter, P. Cerneaev); 2. Pe Bulevardul Nevski («По Невскому») (P. Demeter, N. Starostin); 3. Inele cu turcoaz («Бирюзовые колечки») (cântec popular); 4. Doar o singură dată («Только раз») (B. Fomin, red. I. Burdin, P. Gherman); 5. Launata (cântec popular); 6. Ceavoro („Țigănașul”) (N. Jemciujnii); 7. Șilali balval („Vântul rece”) (cântec popular). Acompaniere: ansamblul instrumental condus de V. Demeter (Vladimir Ponomariov, vioară; Valentin Zaharov, chitară; Anatol

Șihov, chitară; Boris Ivanov, contrabas; Igor Julin, tobe; Iuri Ribkin, pian) (piesele 1, 2); ansamblul de țigani din Moldova (conducător artistic Leonid Cerepovschi) (piesele 3-7).

O altă colecție muzicală – „Nume pentru toate timpurile” («Имена на все времена»), care a fost pusă în vânzare în anul 2008, constituie un nou disc, unde sunt adunate în format MP3 cele mai bune cântece și romanțe țigănești. Aici sunt reprezentați cei mai buni interpreți ai artei vocale țigănești: Nicolae Slicenko, Valentina Ponomariova, Alla Boianova, Nicolae Erdenko, Victor Svetlov, Nicolae și Rada Voșaninov, Roza Erdenko, Igraf Ioșca, Ecaterina Jemciujnaia, Radmila Caracraici, Galina Nevara, Nadejda Cefraga, Leonid Cerepovschi și mulți alții. În interpretarea lor răsună șlagăre precum „Inele cu turcoaz”, («Бирюзовые колечки») „Adio, tabăra mea” («Прощай, мой табор»), „Ai, danu-danai”, „Nu pleca, dragul meu” («Не уезжай ты, мой голубчик»), „Iar țiganul merge” («А цыган идет»), „Nană țoha”, „Nu e de seară” («Не вечерняя»), „Melodii de tabără” («Таборный напев»), „Ochi negri” («Очи черные»), „Și curge cântecul” («И льется песня...»). În interpretarea lui Leonid Cerepovschi răsună melodii bine cunoscute de ascultători: „Ceavoro” („Țigănașul”) „Pe Bulevardul Nevski” («По Невскому»); „Lau-nata”, „Șilal bolval” („Vântul rece”), „Inele cu turcoaz” («Бирюзовые колечки»).

Ansamblul de țigani de sub conducerea lui L. Cerepovschi a existat doisprezece ani, dar și peste timpuri, membrii ansamblului – artiști, muzicanți, instrumentaliști – își aduc aminte de el cu drag [1, p. 3].

Serghei Obrazțov⁴ își împărtășește amintirile: „Un exemplu despre doi muzicanți ai ansamblului de țigani din Moldova de la Filarmonica Moldovenească. Directorul ansamblului era Leonid Cerepovschi. Erau doi muzicanți țigani – Sema (Săm) Kemelmaher și Iliușa Berșadschi (Berșik). Ambii trăiesc acum în Israel și oricum nu au cum să corecteze povestitorul. Berșik cânta la pian, iar Săm, cât de obișnuit nu ar fi această poezie, a fost cel mai bun prieten al muzicanților – era toboșar. După cum se cuvine țiganilor într-un ansamblu folcloric, au fost cusute costume de scenă. Ce-i drept, mânecile lui Iliușa erau cam lungi, de aceea în timpul concertului, el le trăgea și se transforma într-un țigan pianist elegant cu mâneci bufante. La primul său spectacol pe scena Teatrului Verde, Berșik și-a chemat toată „meșpuha” (în limba literară înseamnă toate rudele evreiești, de la mamă și bunici până la mătuși de-al treilea). Chitite, rudele au ocupat primele rânduri. Concertul iată-iată trebuia să înceapă, când s-a aflat că maestrul de concert a uitat să organizeze transportarea pianului și la Teatrul Verde nu a fost adus pianul la care trebuia să cânte Berșadschi. Cu un minut înainte de ieșirea artiștilor pe scenă, Berșik, cu mânecile sale bufante, coboară scările de pe scenă către rudele sale, jalnic ca un vultur rănit dădea din mâini. Apoi, cele două sfere de la coatele lui se băteau de șoldurile lui slabe,

iar rudele lui încremenite de îngrijorare auzise cea mai importantă frază a serii: „Mama, Teatrul Verde nu are pian” [18].

Acest fragment expus din amintirile unui membru al trupei vorbește despre atmosfera prietenoasă, creativă și benefică din colectiv, care s-a format în mare parte datorită conducătorului său artistic – Leonid Cerepovschi.

O altă solistă a trupei, Olga Vozniuk, astăzi profesoară de vocal de categoria superioară, directorul adjunct al Congresului Comunităților Ruse din Republica Moldova pe cultură, directorul unei comunități unice din Moldova – Casa Muzicii, își amintește: „Când aveam 10 ani, Isidor Moiseevici (este vorba de renumitul muzicant I. M. Burdin) m-a așezat în orchestra de adulți. El îmi scria mici partituri pentru vioară. Am intrat la conservator și paralel la lucru la filarmonică, în ansamblul țigănesc sub conducerea lui Leonid Cerepovschi. El a venit la noi de la teatrul „Român” din Moscova și împreună cu Burdin au creat această orchestră care se chema simplu «Ansamblul țiganilor din Moldova»” [16, p. 30].

O altă participantă în fostul ansamblu țigănesc al lui Leonid Cerepovschi – Venera Ferari. Astăzi, ea este conducătorul artistic al unicului ansamblu țigănesc din Tatarstan – „Bahtală!”. E de remarcat că Venera Ferari nu este doar dansatoare, ci și pedagog-coregraf de dansuri țigănești și orientale⁵.

În anul 1989 Leonid Cerepovschi a intenționat reîntoarcerea ansamblului de țigani pe scena moldovenească. Cu această ocazie oferă un interviu ziarului „Chișinău. Gazeta de seară” [8, p. 3]. Conducătorul artistic numește mai multe motive de desființare a ansamblului de țigani din Moldova. Unul din ele – „victoria birocrăției” la nivelul tuturor structurilor de care depindea soarta ansamblului. Un alt motiv – schimbarea conducerii Filarmonicii Moldovenești. L. Cerepovschi cu drag își amintește de Alexandru Fedico, directorul Filarmonicii din acele timpuri (din 1958 până în 1964 și din 1966 până în 1973). După trecerea în neființă a acestuia, Uniunea Oamenilor de Teatru din Moldova a instituit premiul în numele lui Fedico – „Cel mai bun director de teatru”. Astăzi activitatea acestuia este continuată de fiica sa Elena Fedico, regizor, unul din cei mai vestiți organizatori de programe concertistice și show-uri muzicale din țară. Activitatea ei simbolizează continuitatea generațiilor, căci anume tatăl ei, Alexandru Fedico, fiind directorul Filarmonicii, a fost unul dintre fondatorii festivalului „Mărțișor” la mijlocul anilor '60.

În interviul care îl oferă Leonid Cerepovschi ziarului „Molodeji Moldavii” în anul 1990⁶, el recunoaște că, după ce s-a desființat Ansamblul țiganilor din Moldova, a plecat la Moscova, dar a trecut un anumit timp și i-a venit dorul de meleagurile natale. Și totodată a apărut speranța de a renaște Ansamblul țiganilor din Moldova. Au fost găsiți și sponsori care au oferit ansamblului spațiu și costume, au început repetiții și turnee. Ansamblul a fost cu concerte în orașele Jitomir, Rovno, Ismail

(Ucraina), a avut un mic turneu și prin Moldova, a început să se pregătească de plecare în regiunea Odesa, iar mai târziu în Polonia. Tot în acest interviu, Leonid Cerepovschi, împărtășind durerea sa cu privire la asimilarea conaționalilor, a recunoscut că se mândrește că este țigan [13, p. 3].

Au trecut încă câțiva ani și Leonid Cerepovschi din nou se întoarce la ideea renașterii Ansamblului țiganilor din Moldova, oferind un interviu ziarelor „Curierul de seară” [1, p. 3] și „Nezavisimaia Moldova” [14, p. 3]. La această întâlnire cu presa a fost prezent și Ion Dron, doctor habilitat, specialist-găgăuzolog, care întotdeauna s-a arătat pasionat de cercetarea problemelor romilor din Moldova. Atunci s-a vorbit despre crearea în cadrul Institutului Minorităților Naționale al AȘM a unui sector de istorie, limbă, cultură și etnografie a romilor din Moldova. În acest context putem constata că cererea de proiect înaintată din partea Institutului de Cercetări Interetnice al AȘM la Guvernul Republicii Moldova în anul 2003 s-a soldat cu deschiderea unei noi direcții științifice din cadrul Institutului – „Istoria și cultura țiganilor din Republica Moldova”, care a început să activeze din anul 2004. S-a anunțat un concurs public la suplinirea posturilor vacante în acest sector, șeful căruia ulterior a fost numit Ion Duminica. A fost angajată în sectorul nou creat și Tatiana Sârbu, care activa din anul 2003, cercetând tema „Țigani din Republica Moldova” în cadrul sectorului „Probleme complexe ale cercetărilor interetnice”.

În anul 2004 Leonid Cerepovschi oferă un interviu în rubrica „Strigătul inimii” a ziarului „Nistru”, în care din partea conducătorului Centrului de cultură și arte „Amă Roma”, care nu demult (în 2003) a fost decorat cu medalia „Meritul Civic”, la întrebarea ziaristului „Cai duchal, pșal?” („Unde Vă doare?”), s-a adresat la toți cei care încearcă să încalce drepturile și demnitățile țiganilor, susținând anumite stereotipuri despre dânșii: „În decursul întregii mele vieți, eu mă confrunt în permanență cu o anumită oprinare a demnității mele civice și naționale. În astfel de condiții este destul de greu să fii un cetățean onest al țării tale, mai cu seamă când, la toate nivelurile, țigani sunt tratați cu antagonism și ostilitate” [3, p. 7-10].

Nu a trecut un an și Leonid Cerepovschi din nou se întâlnește cu reprezentanții presei într-o zi remarcabilă pentru toți țiganii de pe globul pământesc – 8 aprilie, Ziua Internațională a Romilor. L. Cerepovschi, felicitând pe toți romii din Moldova, a menționat că această zi de sărbătoare este un pretext bun de a vorbi și despre problemele romilor și a amintit despre stricta necesitate pentru romii din Moldova suverană și independentă de a crea un ansamblu, care nu numai va îmbunătăți imaginea romilor – cântăreților, dansatorilor, muzicanților instrumentiști, dar și a culturii polietnice a Moldovei în genere [15, p. 7].

În anul 2006 Guvernul Republicii Moldova a adoptat o hotărâre foarte importantă pentru romii din

republică „Cu privire la aprobarea Planului de acțiuni pentru susținerea țiganilor/romilor din Republica Moldova pe anii 2007–2010”; Leonid Cerepovschi ieșind în mass-media cu o adresare, în 2007, pe 6 aprilie, a subliniat importanța acestei hotărâri, în care au fost prevăzute un șir de activități, cu numirea ministerelor și persoanelor oficiale responsabile pentru realizarea lor [2, p. 12; 10, p. 12].

La întrebarea ziaristului cum colaborează cu ministerele pentru a realiza prevederile hotărârii menționate, Leonid Cerepovschi a subliniat că problema renașterii Ansamblului țiganilor din Moldova rămâne cea mai mare durere a artistului: „Pentru că acest ansamblu era o școală a culturalizării romilor moldoveni, un fel de centru al spiritualității noastre” [2, p. 12; 10, p. 12].

Într-un interviu în care vorbește despre ansamblul, Leonid Cerepovschi își amintește cu drag și nostalgie de mulți dintre cei cu care a lucrat: „Mai întâi de toate, îl vom numi pe Petru Fricăuțan, conducătorul principal. Un lucrător cu experiență, punem mări speranțe în el. Merită cuvinte de laudă și țambalagiul Victor Baltaga, chitaristul Anatolie Neamțu, cântărețele Ludmila Melnicova și Natalia Scripcaru, solista baletului Veronica Carai, alți muzicanți și dansatori. Cu părere de rău, regulamentul existent de eliberare a vizelor de reședință în capitală complică venirea în ansamblul nostru a tineretului de perspectivă din alte raioane ale republicii noastre” [8, p. 3]. Conducerea ansamblului avea mari planuri pe viitor: „Prioritate se acordă folclorului țiganilor basarabeni. E lesne de înțeles – denumirea ansamblului obligă. În repertoriu vor intra și cântece populare, și dansuri moldovenești, care ne sunt apropiate. Nu vom uita și de creația altor popoare ce locuiesc în Republica Moldova” [8, p. 3].

Însă nu a fost menit să se împlinească planurile conducerii de a renaște ansamblul în baza trustului de construcții civile „Grajdanstroj”. Prea rapid se schimba realitatea noastră, mărindu-se viteza de capitalizarea tot ceea ce ne înconjoară.

Activitatea socială și culturală a lui Leonid Cerepovschi. În anul 2003 Leonid Cerepovschi creează și devine președintele Centrului de Cultură și Artă a Romilor din Moldova „Amă Roma”. În cadrul centrului au loc diverse manifestații culturale, se publică noi cărți despre cultura și arta țiganilor din Moldova. L. Cerepovschi este activ în presa din republică, participă la conferințe științifice internaționale, unde vorbește cu același zel și despre problemele țiganilor din Republica Moldova, și despre căile de depășire a greutăților cu care se confruntă aceștia.

În 2006, într-una dintre conferințele „Diversitatea etnoculturală din Moldova”, Leonid Cerepovschi a menționat: „În republică activează mai mult de 20 de organizații etnoculturale ale țiganilor⁷, printre care se numără: organizația de tineret „Tărnă Rom” (conducător Alla Marin), Mișcarea Socială a Țiganilor din Moldova (Danu Dinu), Centrul de Cultură și Artă al Romii

lor din Moldova „Amă Roma” (Leonid Cerepovschi)”, iar în concluzie a remarcat: „Toate acestea dau speranța că țiganii se vor păstra ca comunitate etnoculturală” [24, p. 191-196].

Romii din Republica Moldova cer cota-parte de locuri bugetare la universitățile din republică. Declarații în acest sens au făcut reprezentanții comunității romilor, în cadrul mesei rotunde „Minoritățile etnice în Republica Moldova. Comunitatea romilor”, care a avut loc la 24 martie. Leonid Cerepovschi, președintele Centrului de Cultură și Artă al Romilor din Moldova, a spus că la ora actuală romilor nu li se oferă locuri bugetare la universitățile din Republica Moldova. „La ora actuală, cei 21 de romi care fac studii superioare, învață pe bază de contract. Șapte dintre aceștia studiază la Universitatea Liberă Internațională (ULIM), patru – la Universitatea de Stat din Moldova (USM), șase – la Universitatea Pedagogică „Ion Creangă” și patru la universități particulare”, a menționat Cerepovschi.

Potrivit afirmațiilor sale, nivelul școlarizării în rândul romilor este foarte redus (20%). Locurile bugetare oferite pentru romi la universitățile din Republica Moldova ar servi drept un stimulent pentru ca aceștia să învețe la gimnaziile și licee, ca apoi să-și continue studiile la universitățile din republică. „Pentru a obține o cotă-parte de locuri bugetare la universități, vom întocmi, până la întâi aprilie, o scrisoare oficială către Ministerul Educației. La această scrisoare vom anexa și lista absolvenților romi din anul curent ai școlilor generale și liceelor”, a declarat Leonid Cerepovschi. El a menționat că romii doresc să obțină locuri bugetare cel puțin la trei-patru universități din Republica Moldova. Conform datelor statistice, romii constituie 0,3 la sută din populația Republicii Moldova (11,8 mii) [4].

În anul 2003, Leonid Cerepovschi, președintele Centrului de Cultură și Artă al Romilor din Moldova „Amă Roma”, a fost decorat cu medalia „Meritul Civic”: „Pentru contribuție substanțială la păstrarea și propagarea moștenirii culturale, afirmarea valorilor spirituale și morale și participare activă la acțiunile filantropice și cultural-educative”⁸.

Activitatea literară a lui Leonid Cerepovschi. Leonid Cerepovschi este autorul a trei cărți „Ghilea al chălibă romani. Cântece și dansuri țigănești din Basarabia” (Chișinău, 2002); „Rromano-rumunikano vorba (cip). Ghid de conversație rrom-român. Цыганско-русский разговорник” (Chișinău, 2002). Renumitul Ion Dron (1948–2003), găgăuzolog și romolog, a fost redactor științific și autorul prefeței la primele două cărți. În prima carte – „Cântece și dansuri țigănești din Basarabia” – au fost incluse piese vocale și coregrafice, înregistrate de autor în perioada anilor 1960-1989. În total sunt 38 de lucrări. Printre cei care au oferit aceste piese sunt chiar și artiștii Ansamblului țiganilor din Moldova. Astfel, autorul a înregistrat cântecul „Ursărească” de la Aza (1975, or. Bălți), iar piesa „Barbulo” – de la Vera Bucur (1976, or. Chișinău). Ambele au fost artiste ale ansam-

blului. Apropos, anume cu aceste două piese începe colecția de cântece.

După părerea lui I. Dron, importanța și valoarea celei de-a doua cărți a lui Cerepovschi – Ghidul de conversație rrom-rus – este incontestabilă. Remarcând că L. Cerepovschi este purtătorul dialectului căldărarilor, vorbit nu doar de țiganii din Moldova, dar și de cei din România, Ion Dron atrage atenția cititorului că unele expresii și cuvinte s-ar putea să fie necunoscute populației țigănești locale, deoarece o parte din vorbitorii dialectului căldărarilor locuiau într-un mediu în care se vorbea limba rusă [5, p. 6]. Totodată, ghidul de conversație conține un număr mare de expresii necesare zi de zi. Ghidul este destinat atât persoanelor care nu vorbesc limba țigănească, cât și celor inițiați într-o oarecare măsură.

Despre cea de-a treia carte a lui L. Cerepovschi – „Tribul nomad” («Блуждающее племя») (Chișinău 2003) – este nevoie de o discuție aparte: despre această carte care servește drept izvor al literaturii și folclorului țigănesc, al istoriei poporului mereu prigonit am scris deja în lucrările anterioare [7, p. 150-165; 19, p. 112-117; 20, p. 84-96; 21, p. 3-9].

L. Cerepovschi este un colecționar grijuliu al folclorului țigănesc. Cartea „Tribul nomad” conține un șir de povești: „Povestea țiganului lenos”, „A găsit țiganul un strop de sare”, „Țiganul prost și măgarul”, „Bătrânul fierar”, „Cum săracul a amăgit țiganul bogat”, „Iarba Mega”, „Cum țiganul a amăgit jandarmul”, „Țiganul zgârcit”, „Înțeleptul țigan Manuil”, „Nevoia”, „Cum Bambulo s-a întâlnit cu vrăjitoarea”, „Cocorul înțelept”. Istoria frumoasă despre descântece și prințesa vrăjită „Păsări fermecate” seamănă mai mult cu o legendă, decât cu o poveste.

În volumul „Povești populare țigănești”, publicat în 2012 în cadrul proiectului realizat de Centrul de Etnologie al Institutului Patrimoniului Cultural al Academiei de Științe a Moldovei, cu suportul Fondului interguvernamental de cooperare umanitară a statelor membre ale CSI – „Poveștile popoarelor CSI”, au intrat patru povești adunate de Leonid Cerepovschi: „Păsări fermecate”, „Țiganul zgârcit”, „Cocorul înțelept”, „Cum țiganul a amăgit jandarmul” [22, p. 90-93; p. 109; p. 110; 147-151].

Apreciind contribuția lui Leonid Cerepovschi la salvagardarea a patrimoniului cultural al romilor din Moldova, trebuie să menționăm că cele prezentate despre creația lui sunt doar o mică parte a aisbergului. Toată viața sa, Leonid Cerepovschi a adunat folclorul țigănesc: cântece, legende și povești. Doar o mică parte dintre acestea au intrat în cărțile sale, iar cea mai mare parte își tot așteaptă editorul. După părerea noastră, anume o asemenea atitudine trebuie să aibă fiecare om care ține cu suflet la valorile culturale ce pleacă în trecut.

În acest context este de menționat că astăzi în republică avem diferite ansambluri de muzică și dansuri țigănești, cum ar fi „Catuna”, „Șatrița” etc. Toate ele par-

tipică activ în diferite activități culturale republicane. Membrii acestor colective muzicale dansează și cântă la nunți și petreceri, fiecare dintre aceștia are repertoriul său și tradițiile de interpretare muzicală. Dar să nu uităm că Leonid Cerepovschi, fiind conducător artistic al primului Ansamblu țiganilor din Moldova în anii '70, a fost și rămâne unul dintre cei care a contribuit substanțial prin aportul său impecabil la procesul de valorificare a patrimoniului etnocultural imaterial al romilor din Republica Moldova.

Note

¹ Tatiana Sârbu, doctor în istorie, în perioada 2004–2008 colaborator științific în cadrul secției „Etnologia romilor” a Centrului de Etnologie al Institutului Patrimoniului Cultural al AȘM. Și-a făcut studiile de doctorat în Belgia. La momentul actual locuiește în or. Leuven (Belgia), unde activează într-un laborator de perspectivă al Institutului de Analiză a Schimbărilor Istoriei și ale Societății Moderne pe lângă Universitatea Catolică. În 2012 a susținut la Bruxelles teza de doctor „La Politique des ‘villages tziganes’ en Bessarabie sous trois administrations: tsariste, roumaine et soviétique: 1812–1956”.

² Vladislav Petru Demeter (1932–2007): promotor al culturii țigănești în societatea rusă și al educației naționale în mediul țigănesc, maestru de cor al Teatrului „Român”, fondatorul și conducătorul ansamblului etnografic folcloric țigănesc „Baht Amari” (1986–1988), fondatorul și conducătorul colectivului țigănesc vocal-coregrafic de copii „Ghilori” (activează din 1987), fondatorul revistei „Șunân, romală” (1997). Petru Demeter este fiul lui.

³ Pentru detalii vezi: Деметер В. П. Леонид Череповский – цыганские песни и романсы. Текст на обороте диска: http://nnm.me/blogs/sergun6767/leonid_cherepovskiy_cyganskie_pesni_i_romansy_1989/ (vizitat 05.06.2016).

⁴ De fapt, autorul amintirilor poartă alt nume, pe care nu-l publică. A fost poreclit astfel de muzicanții din colectiv după o deplasare peste hotare, în urma căreia a avut loc istoria hazlie cu păpușile.

⁵ Pentru detalii vezi: site-ul personal al Venerei Ferari. In: <http://ruslan-ferari.narod.ru/> (vizitat 05.06.2016).

⁶ Este de remarcat că în 1990, când s-a înregistrat acest interviu al lui L. Cerepovschi, sub conducerea lui Pavel Andreicenco a fost constituită Societatea Social-Culturală „Romii Moldovei”, care ulterior a fost înregistrată la Ministerul Justiției nr. 0299, 05.02.1998.

⁷ Astăzi în Republica Moldova sunt înregistrate 50 organizații etnoculturale ale romilor. Pentru detalii vezi: Duminica I. Lista 50 ONG-uri rome din Republica Moldova. În: https://www.academia.edu/7634195/Lista_50_ONG-uri_Rome_din_Republica_Moldova (vizitat 05.06.2016).

⁸ Pentru detalii vezi: Председатель кишиневского Центра культуры и искусства цыган «Амэ Рома» Леонид Череповский награжден медалью «Меритул Чивик». În: http://www.newsmoldova.ru/news.html?news_id=202151 (vizitat 05.06.2016).

Referințe bibliografice

1. Apostol Z. Tu, țigane, nu trebuiești nimănui. In: *Curierul de seară*, nr. 63 (8102), 1992, 14 aprilie, p. 3.

2. Balan Iu. O mulțumire, dar și un suspans... In: interviu cu L. Cerepovschi. In: *Capitala*, nr. 13 (15), 2007, 6 aprilie, p. 12.

3. Balan Iu. Un țigan în inima țării. In: interviu cu L. Cerepovschi. In: *Nistru*, nr. 8 (10), 2004, 2 septembrie, p. 7-10.

4. Cerepovschi L. Masa rotundă „Minoritățile etnice în Republica Moldova. Comunitatea romilor”, care a avut loc la 24 martie 2003. In: <http://www.proeducation.md/files/news/28.mar.2003/InvatSuper/2.htm> (vizitat 05.06.2016).

5. Dron I. Argument. In: *Romano-rumunika vorba (cip). Ghid de conversație rrom-român. Цыганско-русский разговорник*. Chișinău: Pontos, 2002, p. 6.

6. Duminica I. Personalități marcante de etnie romă prezente în istoria plaiului moldovenesc. In: *Republica Moldova – casa noastră comună. Materialele conferinței republicane științifico-practice*, 21 august 2006. Chișinău: Bussines-Elita, 2006, p. 116-126.

7. Procop S. Émergence de la littérature tzigane en République de Moldavie. In: *Etudes Tsiganes*. Paris, 2010, n°43. «Une ou des littérature-s romani?», p. 150-165.

8. Romanin R. Tabăra țigăneasă s-a întors pe scena Moldovei. In: interviu cu L. Cerepovschi. In: *Chișinău. Gazele de seară*, nr. 156 (7345), 1989, 8 iunie, p. 3.

9. Ангарский В. Под цыганским шатром. In: *Советский цирк*. 1961. nr. 12; Черненко И. Создание спектакля. In: *Советская эстрада и цирк*. 1968. nr. 4, p. 12-13.

10. Балан Ю. Благодарность, но и суспанс... Интервью с Л. Череповским. In: *Столица*, nr. 13 (768), 2007, 6 апреля, p. 12.

11. Балан Ю. Леонид Череповский: «Какой заботой томим?». Перевод интервью Т. Кашевич. In: *Днестр*, nr. 10-11 (13), 2004, 21 октября, p. 11.

12. Бессонов Н. Цыганские артисты в годы войны. In: Бессонов Н. *Цыганская трагедия. 1941–1945. Том 2. Вооруженный отпор*. Санкт-Петербург, 2010, p. 214-267.

13. Викторова Ю. «Горжусь тем, что я цыган». Интервью с Л. Череповским. In: *Молодежь Молдавии*, nr. 74 (5910), 1990, 26 июня, p. 3.

14. Дрейзлер М. О судьбах цыганских замолвите слово. Интервью с Л. Череповским и И. Дроном. In: *Независимая Молдова*, nr. 96, 1993, 29 июня, p. 3.

15. Дрейзлер М. Цыгане умные толпой из Бессарабии кочуют. Интервью с Л. Череповским. In: *Столица*, nr. 67-68 (3545-3546), 2005, 8 апреля, p. 7.

16. Мигулина Т. Дом русской музыки. In: *Экономическое обозрение*, nr. 15 (943), 2012, 20 апреля, p. 30.

17. Милаев Е. Ян Давыдович Бреслер. In: http://www.ruscircus.ru/yan_davydovich_bresler_702 (vizitat 05.06.2016).

18. Образцов С. Музыкантские байки. Конечно, это грех – записывать музыкантские истории... In: Архивы проекта TRI.MD. 17.09.2000. <http://www.tri.md/articles/10.html> (vizitat 05.06.2016).

19. Прокоп С. Судьба ребенка в цыганской лите-

ратуре Молдовы. In: Revista de Etnologie și Culturologie. Chișinău: Tipografia Centrală, 2010. Vol. 5, p. 112-117.

20. Прокоп С. П. Цыганская сказка (к вопросу об общем и особенном). In: Народное слово и музыка как культурная составляющая цивилизационных процессов. Мат-лы научно-практ. конф. Кишинев, 10 апреля 2008. Chișinău, 2008, p. 84-96.

21. Прокоп С. Цыганская сказка: между прошлым и будущим. Предисловие. In: Цыганские народные сказки. Составитель И. Думиника. Издание осуществлено при поддержке МФГС (Москва). Кишинев: ARC, 2012, p. 3-9.

22. Цыганские народные сказки. Составитель И. Думиника. Издание осуществлено при поддержке МФГС (Москва). Кишинев: ARC, 2012, p. 90-93; p. 109; p. 110; p. 147-151.

23. Червинская А. Ритмы юности. In: Молодежь Молдавии, nr. 118 (3309), 1973, 4 октября, p. 4.

24. Череповский Л. Цыгане: скитания по дорогам мира и тропам истории. In: Русин, nr. 4, 2006, p. 191-196.

References

1. Apostol Z. Tu, țigane, nu trebuești nimănu. In: Curierul de seară, nr. 63 (8102), 1992, 14 aprilie, p. 3.

2. Balan Iu. O mulțumire, dar și un suspans... Interviu cu L. Cerepovschi. In: Capitala, nr. 13 (15), 2007, 6 aprilie, p. 12.

3. Balan Iu. Un țigan în inima țării. Interviu cu L. Cerepovschi. In: Nistru, № 8 (10), 2004, 2 septembrie, p. 7-10.

4. Cerepovschi L. Masa rotundă „Minoritățile etnice în Republica Moldova. Comunitatea romilor”, care a avut loc la 24 martie 2003. <http://www.proeducation.md/files/news/28.mar.2003/InvatSuper/2.htm> (vizited 05.06.2016)

5. Dron I. Argument. In: Rromano-rumunikanu vorba (cip). Ghid de conversație rrom-român. Цыганско-русский разговорник. Chișinău: Pontos, 2002, p. 6.

6. Duminica I. Personalități marcante de etnie romă prezente în istoria plaiului moldovenesc. In: Republica Moldova – casa noastră comună. Materialele conferinței republicane științifico-practice, 21 august 2006. Chișinău: Bussines-Elita, 2006, p. 116-126.

7. Procop S. Émergence de la littérature tsigane en République de Moldavie. In: Etudes Tsiganes. Paris, 2010. n°43. «Une ou des littératures romani?», p. 150-165.

8. Romanin R. Tabăra țigănească s-a întors pe scena Moldovei. Interviu cu L. Cerepovschi. In: Chișinău. Gazea de seară, nr. 156(7345), 1989, 8 iunie, p. 3.

9. Angarskiy V. Pod tsyganskim shatrom. In: Sovetskiy tsirk. 1961. nr. 12; Chernenko I. Sozdanie spektaklya. In: Sovetskaya estrada i tsirk. 1968. № 4, p. 12-13.

10. Balan Yu. Blagodarnost', no i suspans... Interv'yu s L. Cherepovskim. In: Stolitsa, № 13 (768), 2007, 6 aprelya, p. 12.

11. Balan Yu. «Kakoy zabotoyu tomim?». Interv'yu s L. Cherepovskim. Perevod T. Kashevich. In: Dnestr, nr. 10-11 (13), 2004, 21 oktyabrya, p. 11.

12. Bessonov N. Tsyganskie artisty v gody voyny. In: Bessonov N. Tsyganskaya tragediya. 1941-1945. Tom 2. Vooruzhennyuy otpor. Sankt-Peterburg, 2010, p. 214-267.

13. Viktorova Yu. Gorzhus' tem, chto ya tsygan. Interv'yu s L. Cherepovskim. In: Molodezh' Moldavii, 1990, 26 iyunya, p. 3.

14. Dreyzler M. O sud'bakh tsyganskikh zamolvite slovo. Interv'yu s L. Cherepovskim i I. Dronom. In: Neza-visimaya Moldova, nr. 96, 1993, 29 iyunya, p. 3.

15. Dreyzler M. Tsygane umnye tolpy iz Bessarabii kochuyut. Interv'yu s L. Cherepovskim. In: Stolitsa, nr. 67-68 (3545-3546), 2005, 8 aprelya, p. 7.

16. Migulina T. Dom russkoy muzyki. In: Ekonomicheskoe obozrenie, № 15 (943), 2012, 20 aprelya, p. 30.

17. Milaev E. Yan Davydovich Bresler. http://www.ruscircus.ru/yan_davydovich_bresler_702 (vizited 05.06.2016).

18. Obraztsov S. Muzykantskie bayki. Konechno, eto grekh – zapisyvat' muzykantskie istorii... In: Arkhivy proekta TRI.MD. 17.09.2000. <http://www.tri.md/articles/10.html> (vizited 05.06.2016).

19. Procop S. Sud'ba rebenka v tsyganskoy literature Moldovy. In: Revista de Etnologie si Culturologie. Chisinau: Tipografia Centrală, 2010. Vol. 5, p. 112-117

20. Procop S. P. Tsyganskaya skazka (k voprosu ob obshchem i osobennom). In: Narodnoe slovo i muzyka kak kul'turnaya sostavlyayushchaya tsivilizatsionnykh protsessov. Materialy nauchno-prakt. konf. Kishinev, 10 aprelya 2008. Chisinau, 2008, p. 84-96.

21. Procop S. Tsyganskaya skazka: mezhdru proshlym i budushchim. Predislovie. In: Tsyganskie narodnye skazki. Sostavitel' I. Duminika. Izdanie osushchestvleno pri podderzhke MFSGS (Moskva). Kishinev: ARC, 2012, p. 3-9.

22. Tsyganskie narodnye skazki. Sostavitel' I. Duminika. Izdanie osushchestvleno pri podderzhke MFSGS (Moskva). Kishinev: ARC, 2012, p. 90-93; p. 109; p. 110; p. 147-151.

23. Chervinskaya A. Ritmy yunosti. In: Molodezh' Moldavii, nr. 118 (3309), 1973, 4 oktyabrya, p. 4.

24. Cherepovskiy L. Tsygane: skitaniya po dorogam mira i tropam istorii. In: Rusin, № 4, 2006, p. 191-196.

Svetlana Procop (Chișinău, Republica Moldova). Doctor în filologie, conferențiar cercetător, Centrul de Etnologie, Institutul Patrimoniului Cultural al Academiei de Științe a Moldovei.

Светлана Прокоп (Кишинев, Республика Молдова). Доктор филологии, конференциар-исследователь, Центр этнологии, Институт культурного наследия Академии наук Молдовы.

Svetlana Procop (Chisinau, Republic of Moldova). PhD in Philology, Research Associate Professor, Centre of Ethnology, Institute of Cultural Heritage of the Academy of Sciences of Moldova.

E-mail: svetlanaprocop@mail.ru